

F 55

nom. 3

s. 87

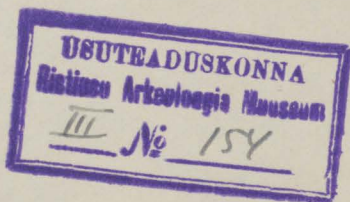
Pergelbaum, E.

Hoeru köhelaonot.

1938 I sem.

80 r.

Arwestatun
Korreferaant
30. apr
1938. O. Sild.

Elmar Pergelkaums
skid. teol.
I Sem. 1938. a.

Koeru H. Helmond.

1. Kas on koeru kirkul ja koeru abiskul, kabelit, õpetajamajal jne. mõni kiri ehk aartaaru signal? Ussel? Tuulelipud? ristid? ne. kus kohal see just seidab ja missugune on tähttähele sõja sõue? Millal on kiris, abiskiris, kabelid, õpetajamaja ehitudud, mis materjalist ja kui suurel maal on? Kas on kiris ja teised sarvased ehitudud torni ja ehk ihm? Kellele on kiris ja teised heoned nagu abiskiris, ne. pühkuda- lused? Kirisue, abiskirisue, kabeli ehk kabelite ardentatsoon ilma kaarto suhtes?

Kiriin on ehitatud umbes 1300-
-1310. aastate vahel. Lähemalt 1)

Kiriine kuulilipsul on aru
1821 f. täpsed kirjeldused on narme
anda, sest kuulilipp on torni
otsas ja legendid seotud seeläbi
narmustega f.

Kabel on ehitatud 1850. aastal.
Varem oli 2 kabelit, aga
need on enne uue ehitamist
maha lõhutatud. Kabel on võrkudest 30 meetri.

Kabel vana aru aru, mis
ehitatud, umbes aastal 1903, sest
aruu rüüsi pole, aga Toomas
Mägi 88. aastal vana - põllupä-
daya elanud oma praeguses
kodukoos üle 50. aasta - kas
näebda kabeli ehitamisest, aga
ei mäleta täpselt. Õpetaja-
maja kohta 2)

1) Kõnni kaarduse minisik"
H. Oduberg 1930. lk 3-5.

2) — " — lk 9.

Kirja on hitokud pivi materia-
list.

Kirja juures olev kabel on ka
pivi materiaalist.

Surnu-aal olev kabel on puust.
õpetajamaal on palkivi materiaalist.

Kirja suurus väljast poolt
möödetuna:

Laius läänest	17 meetrit	80 sentimeetrit.
Kere pikkus	24 --	50 --
Altari ruumi	11 --	_____
Kirja laius idast	14 --	55 --

Kabel kirja juures:

Pikkus	10 meetrit.	85 sentimeetrit.
laius	7 --	40 --

Kabel surnu-aal:

Pikkus	3 meetrit.	90 sentimeetrit.
laius	2 --	51 --

õpetajamaal:

Pikkus	29 meetrit.	_____
laius	20 --	_____

mislabel fleon 2

Ainult kirikus on torn.

Kirik on pühendatud Maria-
-Magdalenaale - Kristuse ustavamate
poolehoidjale naiste seast.

Kellele on teised kõneal olevad
ehitised pühendatud ei tea.

Kirikusse orientatsioon on lää-
nest itta.

Kirikusse juures oleva kabeli
orientatsioon on: Sissekäik on
idast ja arnad lääne pool.

Idast läände on kitsam seel läh-
nest põhja. Asub kirikust lääne
pool.

Surnuaed oleva kabeli orien-
tatsioon on põhjast lõunasse.

Õpetajamuajal on pea
sissekäik läänest ja asub keri-
kust kirde pool umbes 50 metr.
kaugusel. Läänest idasse on
kitsam seel põhjast lõunasse.

Abidirikud ei ole.

Ligemalt!

Kaeru kirjandus umbes 1
2/3 m. aegal - n. n. Kaeru-Au-
dela suhte mõisa juures
on peresond von Tollide
matuse pais.

Kabel on seal ehitatud
1880. aastal. Õstmine aedammas
on ehitatud varem ja
sellele aedamale ümber on
ehitatud kabel.

Kabel on ehitatud tellis-
kivi materjalist.

Kabeli suurus:

Pikkus - 12,5 mtr.

Laius - 8,5 - - -

Kabel on ilma foorita.

Kabeli orientatsioon on
pehkest lõuna, uksega
põhja poole.

Matuse paigas lähemalt v.t. päevaraamatust.

Õstmine surnu on Anna mae-
tud 1842. aastal.

2. Millal ja mis materjalist
on valmistatud kirinee ja al-
sirinee altarid ehk altariid, kui
vool vane tarvitamata olemas?
Millest on altari laud või alus
f. resp. kas ei ole keskaegset altari-
divi, millel ristiid nurkadel ehk
keskel?

Kraegune altar on valmista-
tud 1901. aastal ja puu mater-
jalist. Selle kirinee 12. augustil
1901. a. õnitsa mõisa omanik paron
H. Wrede, uue altari pildiga
koeru kirineele.

Altari laud on puust.

Vana altar on kirinee altari
uunni es paremat kätt. Valmis-
tatud 1645. aastal ja puu mater-
jalist.

Keskaegne altari divi on külje
pealt sisse käeva esse es väljas

eha nagu uimetatasse, Santide-
koja" väliste usse us. Tsemal
on ristid nersadel.

Praegune altari aed on lää-
nest itta 425 sentim. ja põhjast
lõuna 370 sentim. kõrgus 79 sentim.

3. Mida kujutab altari pilt,
selle töö ta on ja mis aastast?
Kui altaris mitu pilti ja
nikerdused on, siis näis täie-
liselt kirjeldada.

Praegune altari pilt kujutab
eesest õnnistamas. Eesuse pea
ümber on valge kroon, käed
õnnistamiseks välja streetatud ja
parem jalg on veidi ette poole.
Seljas on punakas-pruun
rõub, mis ulatab maani-
ainult vähe paistavad loka-
jalad. Käised on pikad.

Kus on fee bana
alta J. J. J. J.

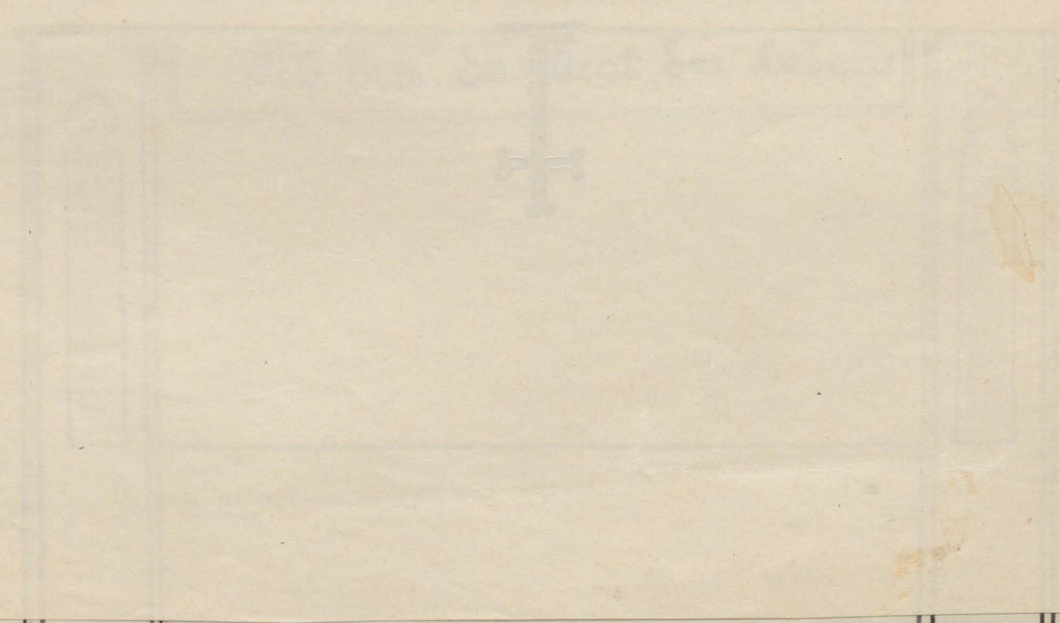
Üle vasaku öla on sinine rüü
ja paremalt poolt ulatab
maani. V.f. joonis nr. 1.

Vana altaris on 2 pilti. Alu-
mine 88. sentim. kõrge ja 82 sentim.
lai ja kujutab Pühohitu söömaga,
kes 13 inimest lauas istuvad ja
kokkuvuud nägudega üksteisele nida-
gi soostavad. Keskel seisva int-
mese pea ümber on valge kroon.

Vaatajale üns inimel paremale poole
on püsti ja kolm vasakule poole
on püsti, neljas on püsti tõusmas.
Teised lauar eljad istuvad.

Ülemine pilt on väiksem ja
kujutab peasest ristist, nagu seda
me sageli õnnistegija ristkujudel
näha võib. Kuju peast 4. sentim. üle-
val pool on kiri **INRI**. Lähemalt v.f.
joonis nr. 2.

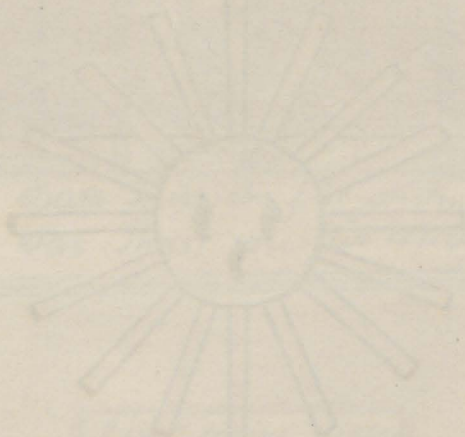
Kelle töö ja mis aastast on
vana altari pildid - et tea - samuti
et tea selle töö on praegune pilt.

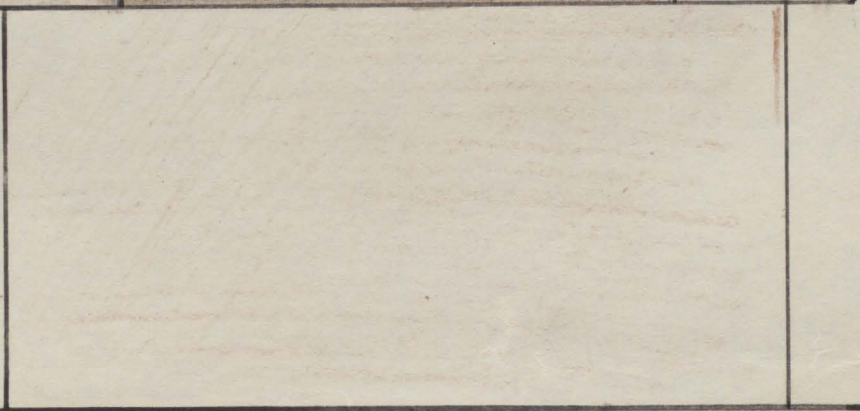

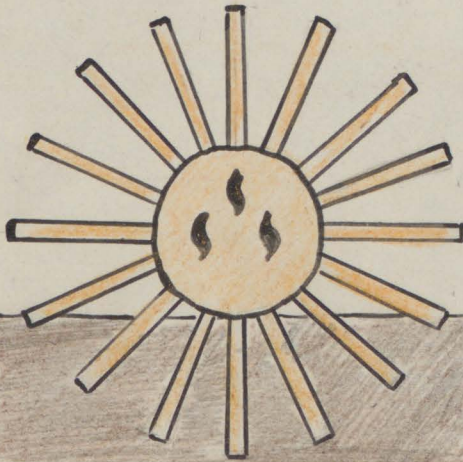
Kahu olgu teile

Ich bin das Brot des Lebens

Baron G. v. Niede geschenkt, erhalten 1851 von der Frau Baronin A. v. Niede und 1855 von dem Baron Graf v. Niede.

Ehre sei Gott in der Höhe! Amen

Dass Ihn ich für dich,
Was Ihnst du für Mich?

Esset meine Leiber
und trinket meine Trank

Dieser Altar ist 1645 von Herrn
Baron G. v. Niede geschenkt renoviert
1851 von der Frau Baronin A. v.
Niede und 1875 von Herrn Baron
Gast v. Niede.

4. Missugused xijad leiduvad
altari, altari pildid, altari
võrel, ja mis aastast, kui
xiri ise seda ei ütle?

Praeguse altari parem
pooltel serval on xirjutatud

Dieser Altar

ist im Jahre

1901 von

Hermann Baron

Siede

und

Isabella Baronin

Siede

geboren Gräfin

Mantuffel

errichtet worden.

Pildi all puuosad, pesuse
palgadest 45. sentim. allapool
on xiri: Rahu olgu teile.

Selust 29. sentim. allpool- Feh
bin das Brot des Lebens.

ja altari saagumisel poolal,
üleval ristist vähe all pool
on kirjutatud plüatsiga, ja
võrdleniit halva, vaevalt loetava
kääriyaga: 1901. a. kirjuriis
Tiisler Martin Sangernebo
juures.

Regipad: Ales Antonov
Antofi Parts
Künd. Luik

Kaerus 27. VII 1901. ülespan-
dud.

Vaual altarit on üleval
väinest pildist puusol:
Ehre sei Gott in der Höhe!
Amen. ja all: Das Ihn ich
für dich, das Ihnst du für
mich?

Ennemast pildist üleval
saumti puusol: Esset meine
Lieben und frinnest meine
Freunde. ja all. Dieser Altar

ist 1645 von Herrn Baron G. v. Wrede geschenkt, renovirt 1751 von der Frau Baronin A. v. Wrede und 1855 von Herrn Baronin Carl von Wrede.

5. Mis materialist en kantsel ehre kantsleid f. sei neid mitte? ja mis aastast- uad en?

Kantsleid en aintult üs, ja
pue materialist ming aastast
1645. Lokumalt i)

6. Missugused pildid, seijud resp. miserdused ja sirjad leitud ad kantsleit ning kantslekatusel ja missugused värvid esinevad?

---

i) „Kaeru raiguduse minevik“
H. Ederberg 1930. lk 5-6.

Belle Dupin

Kautsli küljes on 6 suju, pitte ei ole.

Kujusid kirjeldan algusega põhja poolt - sirise orientatsioon suhtes.

1 suju on 43. suutm. kõrge ja 16,5 suutm. lai. Kautsli kere küljes, kautsliis alijala umbes põlv-ole kõrguseini. Peas on kruusis või looppis juukses ja pinnal hake. Vasakus käes, rindade kõrgusel, võtke rinde toetub kindne raamat 5,5 suutm. pinnal ja 1,5 suutm. pinnal ja paremas käes on kepp 5 suutm. pinnal, mis ulatab kuni parema jala varosteni. Seljas on pinnal kussel vööga kindel elu mantel, ulatab kuni jala kandadeni. S. Lmad kindel. Jalad paljad.

II kuju on 50 sentim. kõrgel ja
nõuete kohalt 20 sentim. lai.
Peas pisad juussed ja
pisad vurrud üha all
ning lüheldane habe. Silmad
lahti. Vasaru nägema, sõnmed
välja poole, horab scapularist
üleal ja teine seru lähel
üle parema ota. Paremas käes
on kaamrit varre mitte pikkus
52 sentim. ja 3 sentim. lai ning
2 sentim. paks. Parema jalaga,
mis põlvest kõverdunud,
foetab kaamrit, mitte pikkus
12,5 sentim. ja paksus sama
mis varrel. Jalas on sukkid.

III kuju on 51 sentim. kõrgel ja
19,5 sentim. lai. Peas pisad
juussed seeni õlgademi ja
keskmise pikkusega habe. Sil-
mad aratud. Vasaru pro
peal on ümarne muu.

mille läbimõõt 6,6 sentim. ja
 munal on väike neljarkaudaline
 varrefaoline nupp ülaval pool
 1. sentim. pikk - näif: muna
 suju umbes.

Parem näht on üles siru-
 tatud, kuni silmade kõrguseni,
 2 esimest sõrme on välja-
 sirutatud ja 2 viimast on
 peo sisse tõmmatud ning põial
 ära tõigatud.

Seljas on jälle muutel mis
 ulatab kuni loka, algadeni ja
 palas dussid. Vasar jälg on
 põlvest kõverdunud. Silmad
 lahti.

IV Suju on 51. sentim. kõrge
 ja 16. sentim. lai. Peas jäänud
 juuksed kuni õlgadeni ja
 pikk habe mis ulatab rin-
 dade peale. Vasaruse näos
 48 sentim. pikk plk, mille tera

ots ulatab ülespoole ja paremas käes raamat 9,5 sentim. kõrgel ja 2,5 sentim. paks, mis toetub vastu külge. Seljas pinn mantel. Pareml põlv kõverdatud ja jalas sussid. Silmad lohti.

V kuju on 49 sentim. kõrgel ja 21 sentim. lai. Pea laelt natuke otsaotsise poole on juuksed fuzzi keratud - mille kõrgus 1 sentim. ja laius 1,5 sentim. Tagant on juuksed pinad, es fuzzi. Hobe lühike. Paremas käes on vöti 15,5 sentim. pinn ja 1 sentim läbimõõt paksuselt. Käsi kõverdatud rindade kohal es püsti. Vasarus käes on raamat 9 sentim. kõrgel, mis toetub vastu külge ja 3,5 sentim. paks. Seljas on mantel mis ulatab sent loka-jalgadele, mittes jälle

sussid. Parema põlv on põlvest
kõverdatud. Silmad lahti.

VI Kujul kõrgus 51. sentim.
ja laius puusade kohalt
19. sentim. puuksed on kera-
sed tulli- tult on 0,5 sentim.
kõrge ja 1 sentim. lai. Tagant
on juuksed pisad. Habet ei
ole, lõug on paljas.

Paremas käes on mõõdukas
nuga, noa tera pikkus on 14,5
sentim. ja laius tera keraalt
2,5 sentim. noa pea 7,5 sentim. pikk,
laius 3 sentim. Kätt hoitab 95° nur-
ga kõverduesega ette rindade pea-
le ja hoitab noa tera puusti.

Vasakus käes raamat 10
sentim. kõrge ja 3,5 sentim. paks,
mis toetub vastu vasakut
külge. Seljas maitel, mis ula-
tub loka jalgaeni. Jalas sussid.
Silmad lahti.

kujuud asuvad kätis ühe kõrgusel. Värvi ühes osjalega, mis kujudel näes, on tumekollane. Ainult näod ja kaelad on valged — mujalt kätis tumekollased.

Kantsel on värvitud rohimat värvi ja kantsel servad ehk ääred on pruuniks värvitud.

Umarused postid või saambad, mis on 69 sentim. paksud ja 10 sentim. paksused asuvad kujude vahel. On 44 sentim. ülevalt poolt valgens värvitud, alumine ülejäänud osa on hall.

Sammaste vahed, need kujud asuvad, on 48 sentim. ja kõigil ühe laused vahed. Saambaid on 7.

Kantselil alumisel serval, valged ja ka kujude allonkiri:

1. Kuju all — Aga kui teie
2. — — — — — seda ei võta
3. — — — — — kuulda, siis peab

- 4. Kujju all — mu hing
- 5 — — — ometi sala,alt
- 6 — — — nutma.

Siri on kariliku fõhseoliga
 kirjutakud.

- Uleval kantli äärel algusega
 teise kujju kohal: Seydaberthäfer
 Kopmunda — — — deswartesundnicht
 Welfanda — — — hõneallein
 Viimoda — — — damitihreuch
 Kuuenda — — — selbst betriiget.

3

Õpetaja seljataga on fahvli
 peal:

Siri sa pöörad ja
mina sind pööran,
 Sii pead sa mu
 palge us seisma.

Ser. 15 selm. 19.

Sellist all pool on ka mingi
 kind, aga lugeda ma ei saanud,
 sest old papiga kaetud ja pappi
 ärovõttes ähvardas puruneda.
 Aga „Kõeru koguduse minevik“ on

õp. H. Ederberg'i'it öeldud 1. k. 6. " See
 eestivõetne keel on õige, sest ta
 vastab heebre keelele, et see
 aga kaugeltki üü ilus ega
 müvõnd kohane nagu old uude-
 ne kinnixatud Luteri poolt
 vabalt läp. leed saba, mis
 eesti keeles järgmiselt näiks:
 Keel sina minu poole hoiad,
 süs tahan mina sinu poole
 hoida ja sa pead mu jät-
 luste jaoks jääma."

Kantsli' minemu usse kohal
 on xiri: Issand, tee lahti mu
 huuled, süs peab mu seue
 sinu sütuot keuletama. L. 51.1
 f. s. o. küll 51.17 - aga süs pole rohi-
 seu näha, on rohuvi all.)

V. f. joonis nr. 3. keel on võima-
 lid saada üldmüelje altarist, ja kantsli' f.
 kantsli' rahuse ääres sõnad: „fesus
 ütler, ne." v. f. D.

D. „Koeru seguduse mureis"
 H. Ederberg 1930. Ph. G. Hessel.

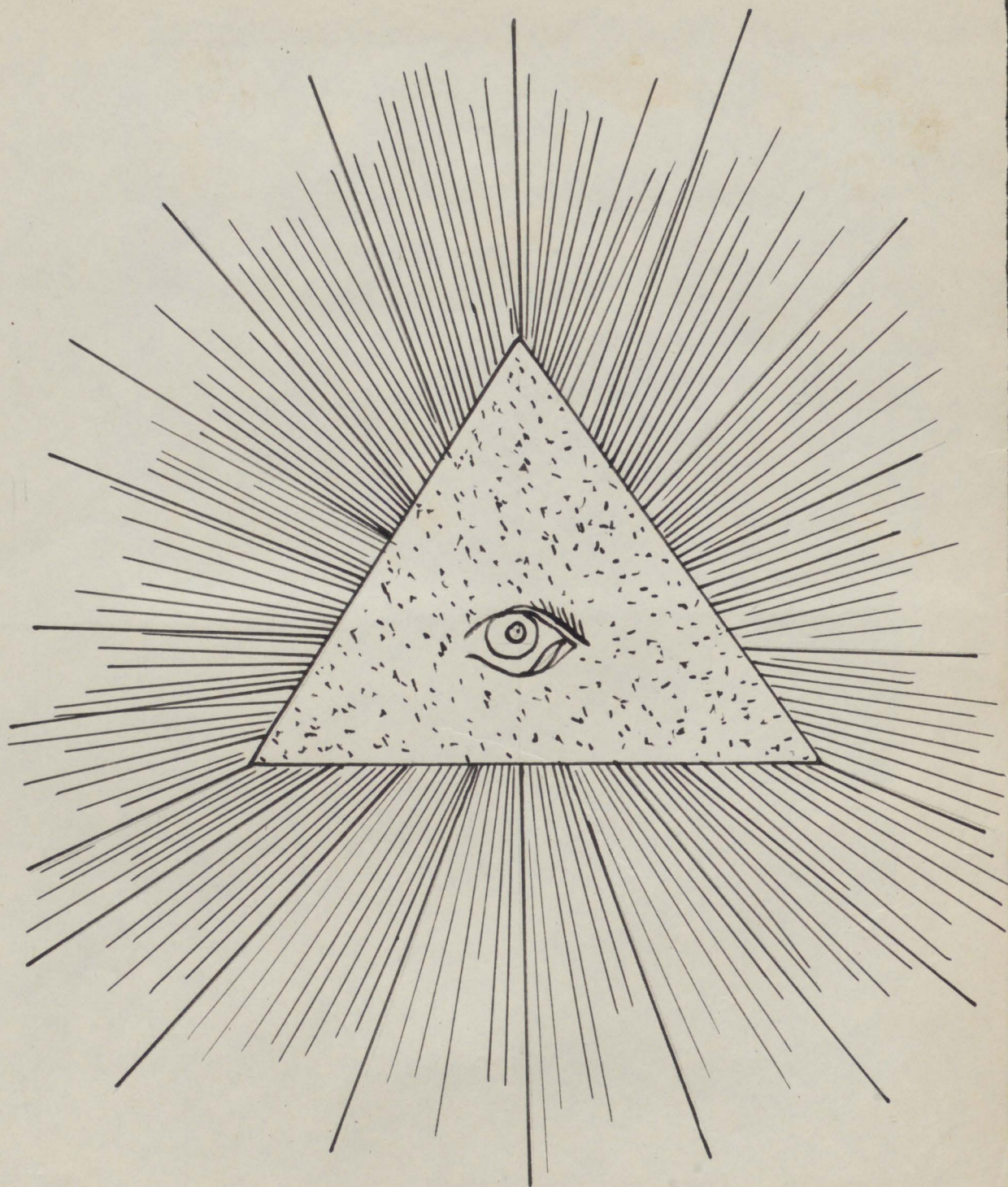
Koru Niik Luotpoolt.
Poonis nr. 3.

7. Mis materjalist, mis ajast ja missuguste kujutuste ning kirjadega on ristimise astjad ehk Vaagnad? Mitu neid on? Kas leidub veel kusagil katolilise aegse ristimise rivi?

Ristimise vaagen on vahest, ühe hõbetalust. Ristimise vaagnad on ümbr. V. f. joonis nr. 4. ja 5. Muid kujutusi ega kirju ei ole vaagnal leida ega et tea ka mis ajast ka katolilise aegset ristimise rivi pole.

8. Mis materjalist, ajast ja missuguse kirjaga on noonlühtrid ning lühtrid ja mitu neid on?

N. B! Sga asja kohta, nagu kantsel, altari, noonlühtrid, kartvad, kellad jne. teatada võimaliselt ka annetasja nimi,

fooni's nr. 4

Oberster und Ritter
Herrmann Baron von Saltza.

annetuse aeg, ja selle valmistatud on asi!

Kroonlühtrid on rohm ja värest. Asuvad kirikus ornatu-
faktooni suhtes läänest itta:

lääne poolt esimene on väike
suurem ja kroonika kirjutab:

„Pühapäevade pühapäeval 1901 võeti
esimest korda uus kroonlühtrite

faktooside, mis on muretses-
tud rahavaraaga — annetus-
te teel kogutud.“ Ilma aru ole-
peaks sel pool valmistatud kroon-

lühtrite seadma olema!

Bestimmisel kroonlühtrid on
süüsi millele oleu püüdnud täpse-
te lohtudega kirjutada. nõnda:

HANS + STRASBORG
ERBGESESSEN + AVF + ERVITA

1854

Kolmas idapoolne on näige
väiksem. Si' ole teada mis
ajast aga see on valmistatud.

Suus on veel 6 kolme süünlä
jalalist vana lihtrit. Neli
on lõuna poolse - ja kaks
põhja poolse süünlä.
Mis ajast et tea.

Traadist valmistatud neli
süünlä jalalist lihtreit on põhja
pool kaks, läänes ühe juures
üks ja lõuna poolses süünlä
kolm. Mis ajast et tea.

Altari laua peal on 4
lihtrit. Kaks vasest ühe
jalalist ja kaks vasest, aga
üle hõbetatud - neli süünlä
jalaga. Kaks samasugust neli
jalalist alla ap. juuri järgi
mude Rakke kog. viidud.

Kautsi kohta v. t. ulpool maini-
tud süünlä 5 juures lähemalt.

Oreli kohta v.t. ^d

Tänukselt sellele sirjutab noo-
nida, et ülespanemine on läsnud
massma vut üli 1000 rubla.

Üldmülje orelist saame jooct nr. 6

^d „Kaeru koguduse mittevina“
H. Ederberg 1930. Ikr. 6.

Loonis Nr. 6.

Altari kohta v.t. H. Kärnmeeste
juures.

Kroonlühtrite kohta pole rohkem
teada

färguiste asjade kohta käivaid
rüstimust käsitlan nende kohta
määratud rüstimuste juures.

9. Mis materjalist, ajast ja
mis kirjadega on kirimad,
kannud, pakehid, neutrifitseid
ja muud sirdsurustad ja palju
neid on?

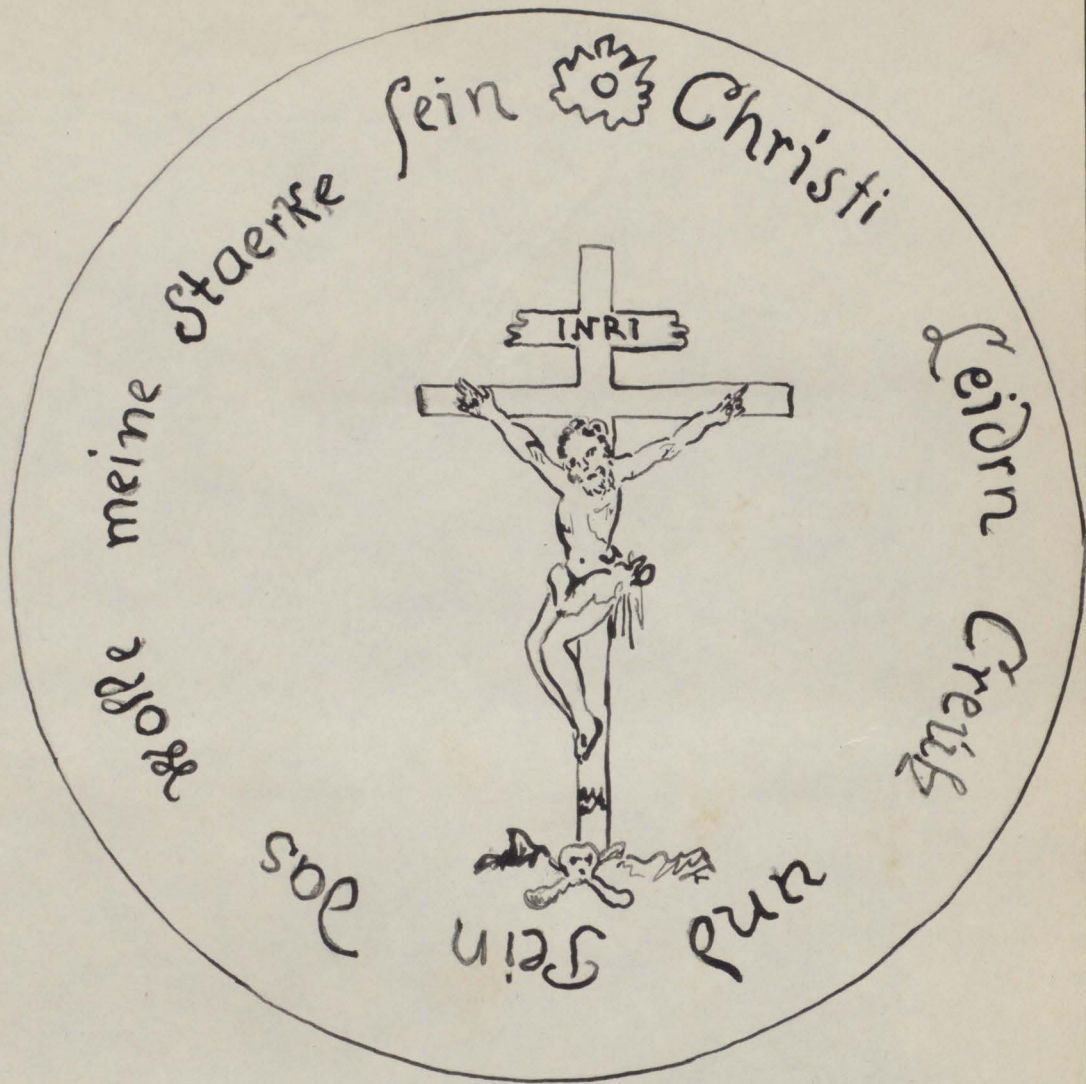
Armulaana rüstade kohta v.t."

Arv on sama, mis op. H. Ederbergi
poolt loetletud.

Kirjad leiduvad pakehil (falding)
Seestpoolt v.t. joonis nr. 7 Täpselt
läbi kopieritud ja põhja alt
v.t. joonis nr. 8

Pragused armulaana rüstad on
varest, pealt tõhetatud ja

1) "Kaeru koguduse muuseumi"
H. Ederberg 1930 lk. 8-9

foohnis nr. 7

Pateen

Carl. Heinrich. von. Knorring. Anno 1798
Z^z May

foolis nr. 8.

suot kullafuud.

Krutofidiise on üksi v.t."

Tõelised kirikurüüstad on: Arme-
lana liiva sarp - hõbedast, mille
kaanel kirik:» Leerilaste mälestus
föõle k. 3. p. 1895."

Ristimise vaagen v.t. F. Kõivumäe
puures, aga see kohal algu
nimetada, et ristimise vaagnasse
pantuvad kirjad on täpselt
kopeeritud.

Tõelisel kirikurüüstadel ei ole
kirju ega omingeid märse let-
da et tea na mis ajast päit.

10 Mis materjalist ja ajast,
mis kirjude ja kirjadega
on ristpalk f. trabest, kas
seda olemas? Kas on veel
teisi ristpalkse olemas?

Ristpalksi ei ole.

1. Kaeruse Koguduse mineriik"
P. Saarberg 1930 l.h. 6-7.

11. Kas on olemas vintse-
seintes niske ja seinakappistid
ning milledis neid arvatavasti
on tarvitatud?

Niske ega seinakappid pole.

12. Missuguse kujutuste ja
riigidega on hauakivid
ehk haudad, sarnofaagid
ja muud hauamärgid
sivisus ja aktiivsus.

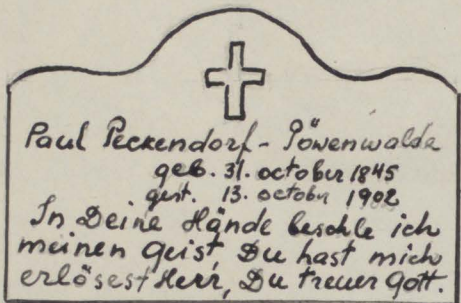
Kirjusele on praeguse
õpetaja poolt alles jätud
ainult kaks hauamärgi - teid
last rõnaldada.

Johannes Gustavip. Seltse
sünd. 19. juunil 1886
dangas. suguvende punase
tervise võimendaja
kuul 1921. a. Siberis

Isa anna neile andeks,
est nad ei tea mis nad teevad.

foonis nr. 9.

foonis nr. 10.

13. Kas on kirisee all vanu
kriipta ja leiðt laua kabeleit
olemas ja mis on neist teada?
kes on sinna maekud? Mis-
sugustid kirju leidub seal?

V.f. "Luna kirisus on
praegult peen f. laudadest
põrand ja lahti kangutada
ei lubata, siis ei saa ma rohkem

---

1) "Kaeu koguduse murevik"

H. Ederberg 1930. lk 9 - Surnuaiad.

leada.

14. Mis materjalist, kas vapi-
ga ehk stma, mis pildi ja
kujuga on rüüsus, abstraktsus,
kabelites leiduvad epitafid
(uolts kelsed kuni 1861 aastani
ehk võimaluse korral kuni
1870. a., ladinakeelsed värs,
muukeelsed kuni 1830. a.).?

Kirakus ei ole ja rüüsu
juures kabelis ka ei ole, seot
kabel on ehitatud 1860. a.
ja sellep. ka pole nii
võim leida - uolts kelsed
on 19. saj. lõpust ja 20. saj.
algusest.

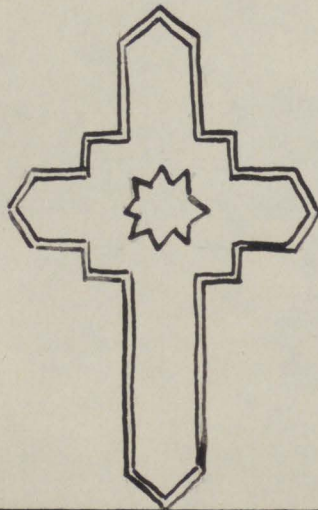
Kaeru-Oruvälja pürokond
Tollise matuse paiga kabelis
leiduvad epitafid: suure
hauasamba kõrval väike
marmorist lammas, millel
peal ingl keel.

OLGA CRAEFIN VONTOLL

GEB: J MAY 1823

GEST: 3 OCT: 1827

foonio nr. 11.

15 mis aastast, mis kirjade-
ga ja kes rased on kirj-
tu kellad?

Mis aastast on kiriku
kellad - et tea. Kirja pole
rohkem kelladel, kes põhja
poolse küljel v. t. joonis nr. 12
läbikäetud välgas pool.

Kiriku kella läbimõõt
on 81,5 sentim. kõige laiem
koht s. o. alt. Kella kõrgus
66 sentim. Kõige laiemat
osa on 15 sentim. K. traanost
kohast läbimõõt 47 sentim.
Passees 11 sentim.

Kell on valmistatud vasest.
Vana kirikumehe Hiltsoni; jutu
järel sooluvad kellad ed
peuda.

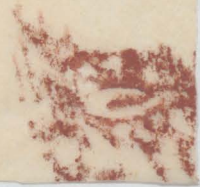
Misferab fin 2

Handwritten blue ink scribble or signature on the left side of the page.

John's nr. 12

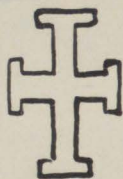
Faint, illegible handwritten text at the bottom left of the page.

16 missugused monumentaal seijad
leiduvad meiduu veel seivises,
akervitises jne. näiteks: Seintel,
ustel, pindidel, orelit, piffidel
jne.?

Siivises, kaudelist vasaruel
pool seinal on mälestusfahvel,
mis on 170,5 sentim. kõrgel ja
91. sentim. lai — marmorist.

1918

1920

Loereu kihelkonnast Eesti Vaba-
dussõjas elu ohverdanud.

Alveis Oskar Taaveti p.

Berens Erwin Augusti p.

Öftermann Ferdinand Hansu p.

Essig Gustav Pritsu p.

Herde August Mardt p.

Jasovits August Lustase p.

Kumpmann Johannes Kaarli p.

Lärner Otto Viisolar p.

Klumberg August Aless. p.
Koppel Karl-August Hausen p.
Koulin Boris Andrese p.
Krudenbrunn Robert Johannese p.
Krausmann Jüri Jüri p.
Käbi Ferdinand Johannese p.
Lell Alexander Hausen p.
Pals Johannes Andrese p.
Pofmann Ferdinand Justase p.
Pissaar Johannes Maari p.
Puss Julius-Albrecht Joh. p.
Puss Karla Otto p.
Raus Willem Andrese p.
Reismann Johannes Jaagu p.
Salsen August Jaant p.
Selter Joseph Justase p.
Soo Johannes Jüri p.
Stärm Eduard Tõnu p.
Taubauer Eduard Sosoli p.
Tuisen August Kaarli p.
Vaab Johannes Hausen p.
Veinberg Friedrich Joh. p.

Veinberg Haus Jaani p.
 Veinberg Johannes Kaarli p.
 Veinberg Artur-Heinrich Liisa p.
 Ziegel Hermann Petri p.
 Ööpik Karla Hauver p.

Nad surid,

et class testi ja oleks vaka!

Koeru Mikelsond.

Kõia on matuseel kirjas kir-
 jutatud.

Minged meid kirju et loidu,
 sest seinad on üle krohvitud
 ja nagu ulpsal öeldud on ka
 postid ristunud kõrvaldatud.

17. Missugused haavakirjad on
 kirise ümber olevatel kaudadel
 f. aastastel kuni 1861 resp. 1870.

a., ladinakeelsed kõiis, muunkel-
 sed kuni 1830. a. j. ? Kas on need
 kirjad lamavatel haavakirjal,
 või ristidel, või sammakatel ja
 mis kujulised on need plaan-

died, rifid ning samlad? Res
on ned maetud istand otnud,
sed hakaivi seda et ütke?

Siirdeu ümber olevad kuu-
süpad on enamuses saksarühed
ja ustirühed võhema, üns
hand praetussuudse süpaga.

Alljärgne siit on laual
hauakivi.

Hier ruhen in Gott
Henriette von Benkendorff
geb. den 4 May 1813
gest. den 21. Juni 1817
und

Constantin von Benkendorff
geb. den 28 May 1821.
gest. den 4 Decb. 1828

Kinder eich geliebte Kinder! Wir
segnen eure Asche und fragen
in Vater und Mutter Herzen euer
Bile.

Lamaival kannavil siit.

Hier ruhen in Gott

Die Frau	der Herr
Wilhelmine	Landrath
Baronin	Ritter Gustav
von Urede	Heinrich
geb. Baroness	Baron
von Fersen	von Urede

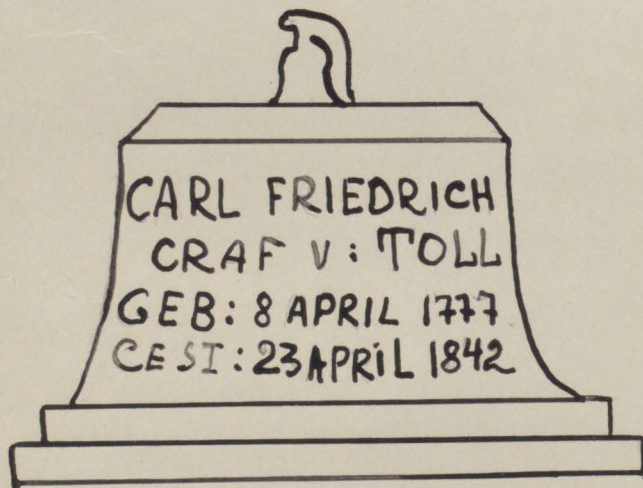
geb. d. 1. sten April 1780	geb. d. 23 ^{ten} Aug. 1771
gest. d. 1. sten März 1816	gest. d. 14 ^{ten} April 1846

18. Missugused surmuaiad on riitel-
 konnas, mis ajaar ja kui
 suured nad on? Kelle keit
 on kahel praegu, kelle ennem
 olnud ja mis nimeline on
 kahel? Kas on kahelisse
 maetud, kes ja kemas? Kas
 on kannavil kemas? Mis si-
 jad on üldse kahel seintel
 ehk kahel sees?

Surnuadeu on kihelkonnas
kolm v.f. ja üks era mõtuse
paiss Kaeru-Ouisuülas

Sindse juures olea sur-
nuada sumus on 0,743 hektari
Vana Surnuad - 4,198 -- --
Uus -- -- -- 1,454 -- --

Sindse juures surnuad
on praegu 1 - ja vana
surnuad 1 kahele ning peres.
Tollide mõtuse paiss - kahele
uus suur haasamuas.

foonia nr. 13.

D. "Kõrre vapudele minevire"
H. Ederberg 1930 lhn. 9.

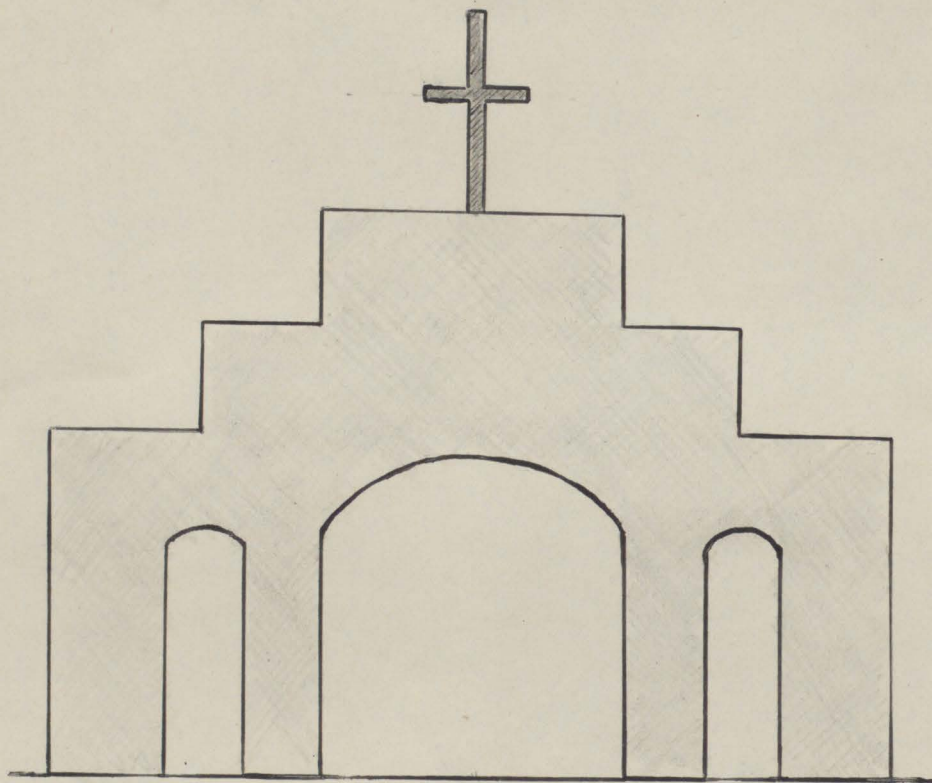
19. Mis keelult ne ja mis kirjaga
on surmaja värava?

Surmaja väravaid on kolm,
kõik ühe keelulisel — kirje vära-
vatel ei ole.

Surmaja värava keelut. joonis

m. 14

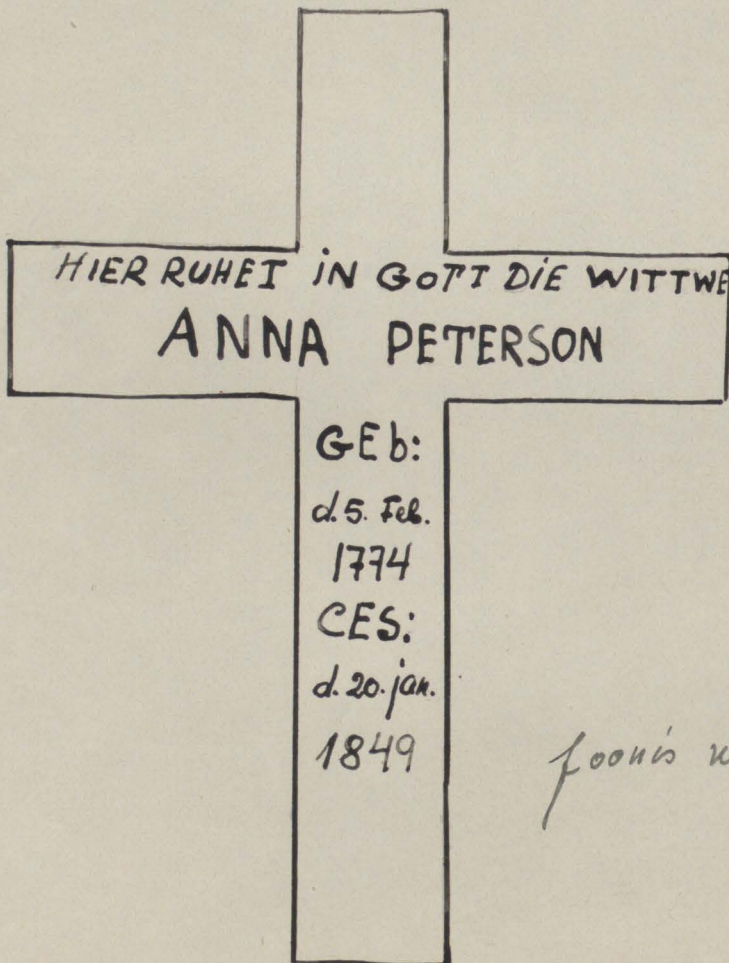
20. Mis keelused on vanemad
hauakirjad surmaaadadele (eel-
kõlled kuni 1861 resp. 1870. a.
ladina keelsete keir, muuskal-
sed kuni 1830. a., ära tähen-
dades, kas hauakirj leidus
hauaplaadil või ristil ja
mis keelult ne see rist või
sammal on; küsama tuleb
teatada, kes need maetud
isikud on olnud, kus haa-
kiri seda ei ütle)?

foonis wr. 14.

Vaunemad haavarüjad, mis on,
on hartliku ladina tõlke-
dega kirjutatud.

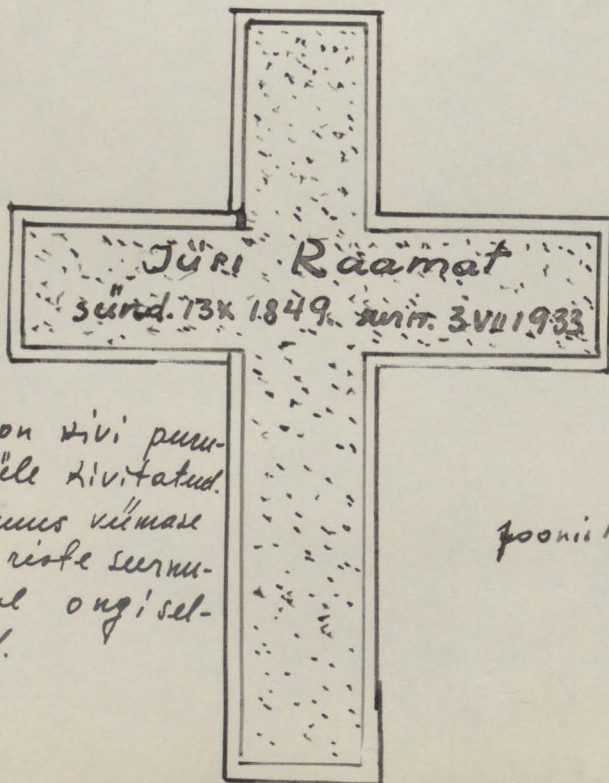
Ladina keelne ei lüüa üldse.
On liida aga mõni eestikeelne,
võnas sumu aras — ülejäänud
on kõis 'Dansk' keelne.

fooni nr. 15

Il. Missugused on idloomustavad
 hauarivjad ehk tõhtate id-
 kute hauarivjad hilisemast
 ajast ja mis kujulised haa-
 märgid? Kas on sest: avalike
 eli edustajate haudu, missugu-
 sed mälestusmärgid on neid
 haudadel ja mälestusmärkide
 tõhtõheltised rivjad?

Idloomustavaid hauarivju
 pole. Haamärkide kuju v. t. juunis 1933

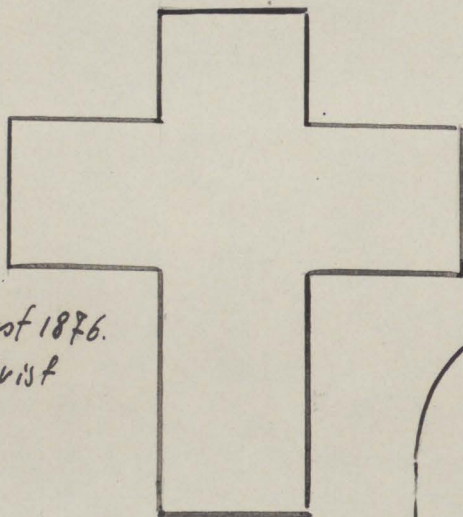

Tõhed on
 kullatud

Rist on vii püu-
 ga üle kivitatud.
 Enamus viimase
 aja riiste sernu-
 ajal ongi sel-
 lised.

juunis m. 16

2d. Kõigepealt on üldse kihel-
konnas olevad hauamärgid ja
mis aastatel umbkaudu esines
iga tüüp (hauaplaadid, mitme
kujulised hauristid, hana sam-
lad; fariitne ja tüüp
kõhta joonestus või pildestus)?

Aastast 1876.
Kivist

foonis nr. 17

aastast 1920.
Kivist.

Karl Weinbergi
perekonnale

foonis nr. 18

23. Kas on kava märtside külges
kristoosumist, missugused ja
mis ajast? Kas on muide
kohalisse idäraldust?

Si ole.

24. Kas on muide veel
haudasid ja hauakirju kihel-
konnas, kes ja missugused
(pererõndlikud matusepaigad,
lõjahaavad, koelgate haavad, val-
med, kivikangrud, katusealmed,
kruuda elvad ehk avatavad
vanad haavad ehk matuse
kolad kihelkonnas üldse)?

Pererõndlikud matusepaigad on Koeru - Aude külas
mõnki Tollide aavad.

~~Lõjahaavad on viitsee
juures Surnuajal, viitkust
Lõuna pool - 5 hauda.~~

~~Mured pole kruuda.~~

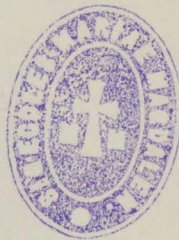
25. Kas on vanade kirikute
ja kabelite asemel, olgu
kataliisne või Luteruse usu
ajast ja mis on seal
näha või mis neist features?

Kirikud juures Luteruse
peaks oluma kaks kabeli
aset, Luteruse usu ajast
aga midagi pole neist
leada, aga midagi pole näha.

26. Missugused on leiduvad
vanad pitsid, mis kivi ja
kivi neit on? Kas on mõned
vanad plaanid või kaardid
Pitsidest, altpitsidest, kabeli-
fest ja nende sees olevatest
asjadest ja mis ajast
nad on?

Ainult üks vana pits
on olemas v.t. poolid nr. 19, 20.

Kimetanda pa pois
teifen visitatsioon
protokollid!

foonis nr. 19.

SIC. ECCLES.

MARIAE MAGDALEN.

foons nr. 20

27. Mis sisuline on kirisee arhüvis kõige vanem kirjaline materjal ja mis ajast ta on? Kas on kirisee arhüvist leadupärast dokumente mujale viidud?

Kõige vanem kirjaline materjal on viitatusooni protokoll.
Esimene viitatusooni protokoll
on nüü 14. juulist 1727. a. Maria
Magdalenas pastor Johann
Abraham Wincaleri juures.
Viitatusooni korraldas consis-
torial president Adam U-
kull ja assistentid välem
pastor Christoph Friedrich
Mickwitz ja assessor Anthon
thon Helle püri koguduse õp.
Protokollis Uküül.

Leadupärast dokumente mu-
jale viidud ei ole

28. Praeguse kirjete arhüü: ni-
metest lüside järele, ja lügid
aastate järele! Haruldased do-
kumendid, ja haruldased trü-
kitud raamatud tulevad
eriti nimetada, nii näit. Väis-
vistatsooni protokollid aas-
fate järele, kirjete kroon-
sad ja muud sarnased, ära-
täheksades kes vistatsooni
foime pani, kes kroonina
kirjutas ja mis ajal.

Koolikomisjoni istungi proto-
kolliid a. 1868-1899

4 raamatut konsistooriumi

ningkirju:

I a. 1743-1800; II 1801-1817;

III 1818-1833; IV 1834-1870.

Kirjete seades (Sassaxelne).

Agnda (vana sassaxelne).

12 sassaxelset lauluraamatut.

Pübliseltsi' protokoll- ja kassa-
raamat.

2 Kirisuu konvendi protokoll:
raamatud.

Kirisuu eestseisuse kassaraamat
a. 1882 — a. 1919 ja lühed
kassa 1913, 1914, 1915. a.

2 Surmuata kassaraamatud.
Väljaläsnud kirjade raamat
1893. a.

Teisest konfessioonist ületul-
nute kohta märkimisraamat.

Kirisuu kassaraamat 1920-1930. a.

Kirisuu kassaraamat 1930. a.
alates.

Õpetaja kassade raamatud
1921-1922; 1923-1930 ja 1931.
a. alates.

Õpetajate vihud 1919-1921, 1922,
1923, 1924, 1925, 1926-1931 ja
1931. a. alates.

kvütlungide vihud 1920-21;
1922; 1923-1926; 1927-1929a-
kõvad kaaned.

Rügi Teatava Käsitööst
firmi ja personalide sea-
dusse puutuvad seismused
ludat + Siseministeeriumi Ring-
kirjad personalideametusele.

H. Soderberg: „Meie Kõlevõime“, trü-
kitud Valgas 1930. a. 1. exempl.

H. Soderberg: „Statistilised andmed
viimase 200. a. kohta.“

H. Soderberg: Koeru koguduse mineviku
1930. a. Raarves.

Mapis peal kirjaga: Tõltranad
ühtsed dokumendid.

Koeru koguduse põhitähtselt juhataja
allkirjadega Siseministri poolt
kinnitatus.

9. personaalraamatud 1857. a. ala-
tes.

Kassa pearaamat 1930 - 1932. a.

Kassa paraamad 1932a — alates.

Matrikularaamadud:

Sündinud ja ristitud 1833.a. peale
7 raamatut.

Surnud 1834.a. peale 6 raamatut

Kihlotud ja kulet. 1833.a. — — 4 — —

Laulatolud 1834.a. — — 3 — —

Leentalud 1833.a. — — 2 — —

Lauarakvas 1845.a. — — 17 — —

Viiskümnend protokollid aastate
järele.

10. juunil 1740.a. kannaldas maanõu-
nõunike Janss Ulrich.

9. juunil 1784.a. kannaldas maanõunike,
kelle nime pole nimetatud
ja Praeses von Wrangel

30. mail 1801.a. kannaldas Stäckelberg
ühes konsistooriumi assessor

David Gottlieb Glanströmiga

6. juunil 1820.a. R. G. von Maydell
kannaldas.

Perisicteeris?

Lokaalviitatuslooniid ja kaal-
loendused a. 1905

Kodulaoste katseraamat 1904/5. a.
felvel.

Kaalviitatuslooniid a. 1912.

Kunpsaar?

— . — 1908

— . — 1902/3

— . — 1901

— . — 1900

— . — 1899

— . — 1898

— . — 1895/4

Kroonivärd on asnuet üür,
mida on kirjutanud Adelf
Haller, Hermann Joh. Ederberg ja
praegune ep. August Põhu.

Kroonivärd on karanud kirju-
tama ep. Haller H. Augustit
1902. a. ja on kirjutanud
sündmust tagant järgi.

Kroonivärd algas ep. H. Haller
nõnda:,, biese kirche keisset st.

Maria Magdalena. In den alten
Revisionsbüchern wird sie genannt
Koivra und ist es, wie der vel-
land Herr Praepositus Simon
Schleuteras in einem alten
Buche, welches Ao. 1726 mit
dem Pastorato verbrannte, anno-
tinet, mala interpretatio, dass
diese Kirche von dem Bau
em genannt wird Koivo-Kirkko."

29. Mis on veel kirikus eha
sihikonnas mälestusmärksid
ajalooliselt isäralise lähelpanu
väärtused?

Vaan mälestusmärke ei ole.
Valaduse sõjas langenud kau-
gelastele püstitati aumärk
1904. a. suvel ja 1905. a. suvma-
ksud fümännid - ida ja poeg-
neudele püstitati aumärk
1905. a. suvel.

30 Kirtse aknad, mis värv,
asend, keju?

Kirtseel on 7 akent.

3 kirtse lõuna poolse küljel
ja 2 kirtse põhja pool - üks
ühel - ja teine teisel pool ust.

2 akent on altari ruumis

1. lõunapool - mis on värviline -
-sinine, punane, roheline, kollane
ja valge värv esinevad v.t.

joonis nr. 21 ja üks kornitsee
pool otsas, altari pool taga.

Mitte värvilised aknad v.t.

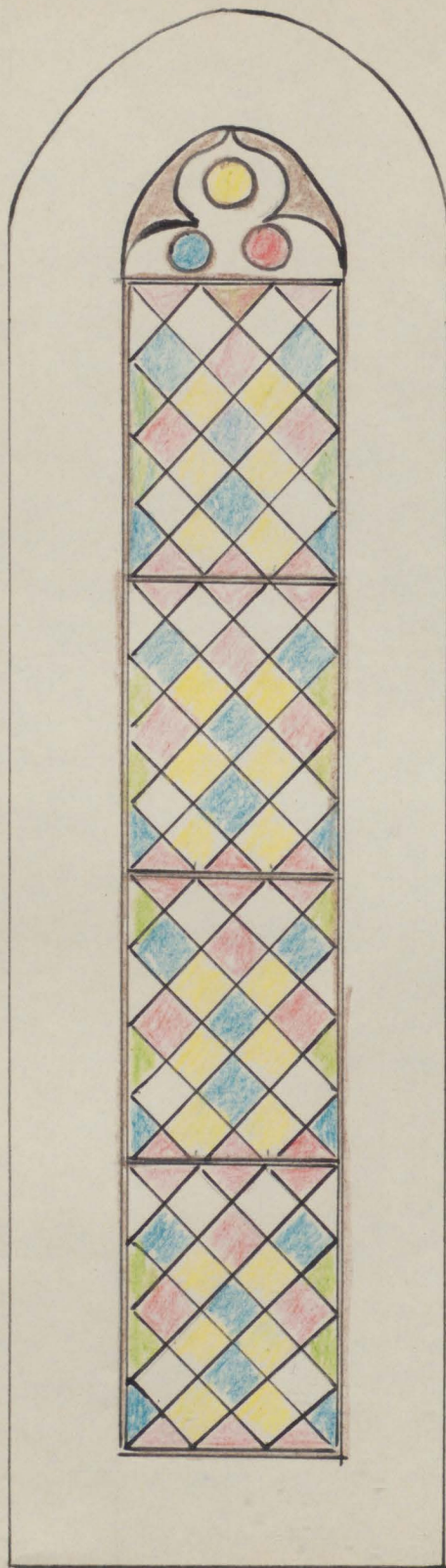
joonis nr. 22 ja kõigest sissekäiv ^{uust}
joonis nr. 23.

31. Matuse kausid, kella (koti) varred?

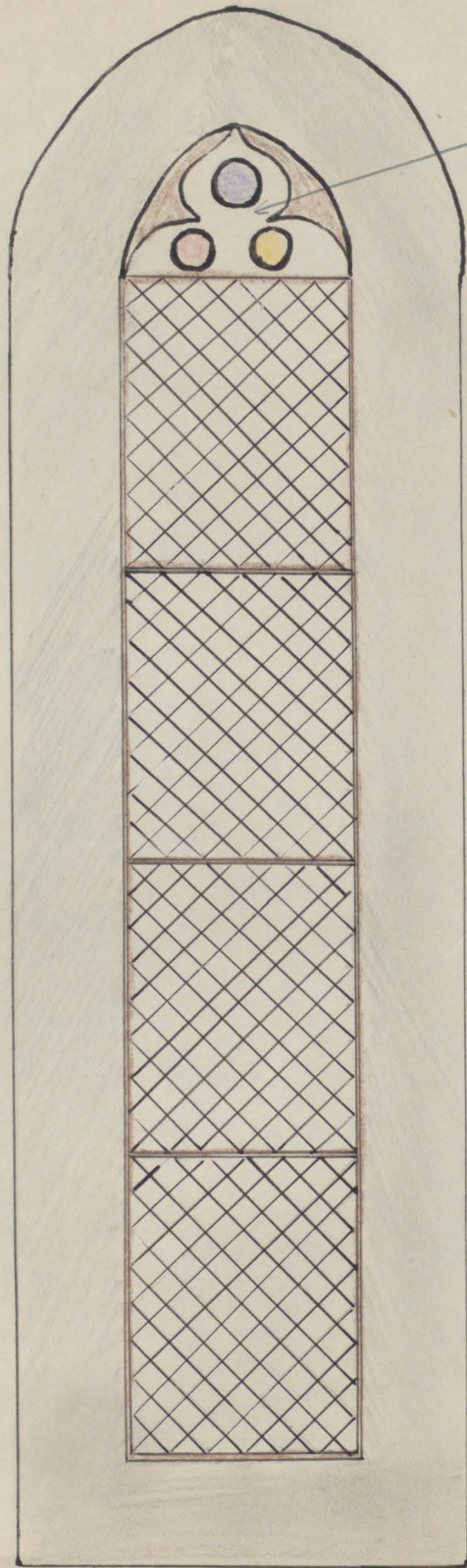
Matuse kausid on kaus - värv.

Kella (koti) varred puuduvad - ei ole.

32. Rahvalikud vaated ja aru-
saamised usuliste kalikute
ja kornimete kohta? Rahvalikud
kornid usukalikute juures?

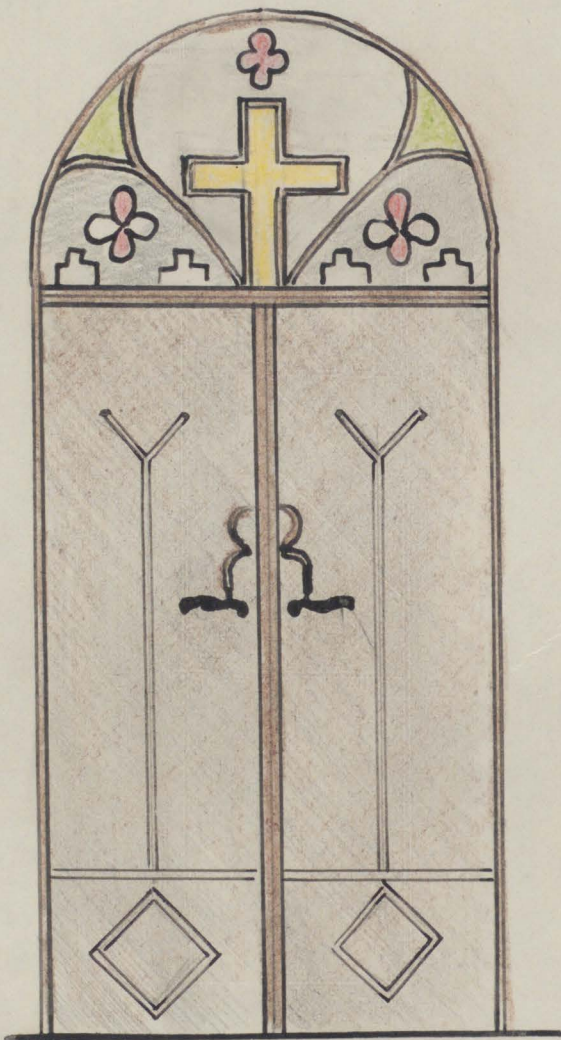

Loonis nr. 21.

Need klaasid
 on igal aknal ise
 värvi või värvid
 vahelduvad - näit. es-
 kevad punane, talve-
 kevad sinine, violetti,
 roheline, valge ja
 kumerrühne ning kollas-
 tas värv.

foonia nr. 22.

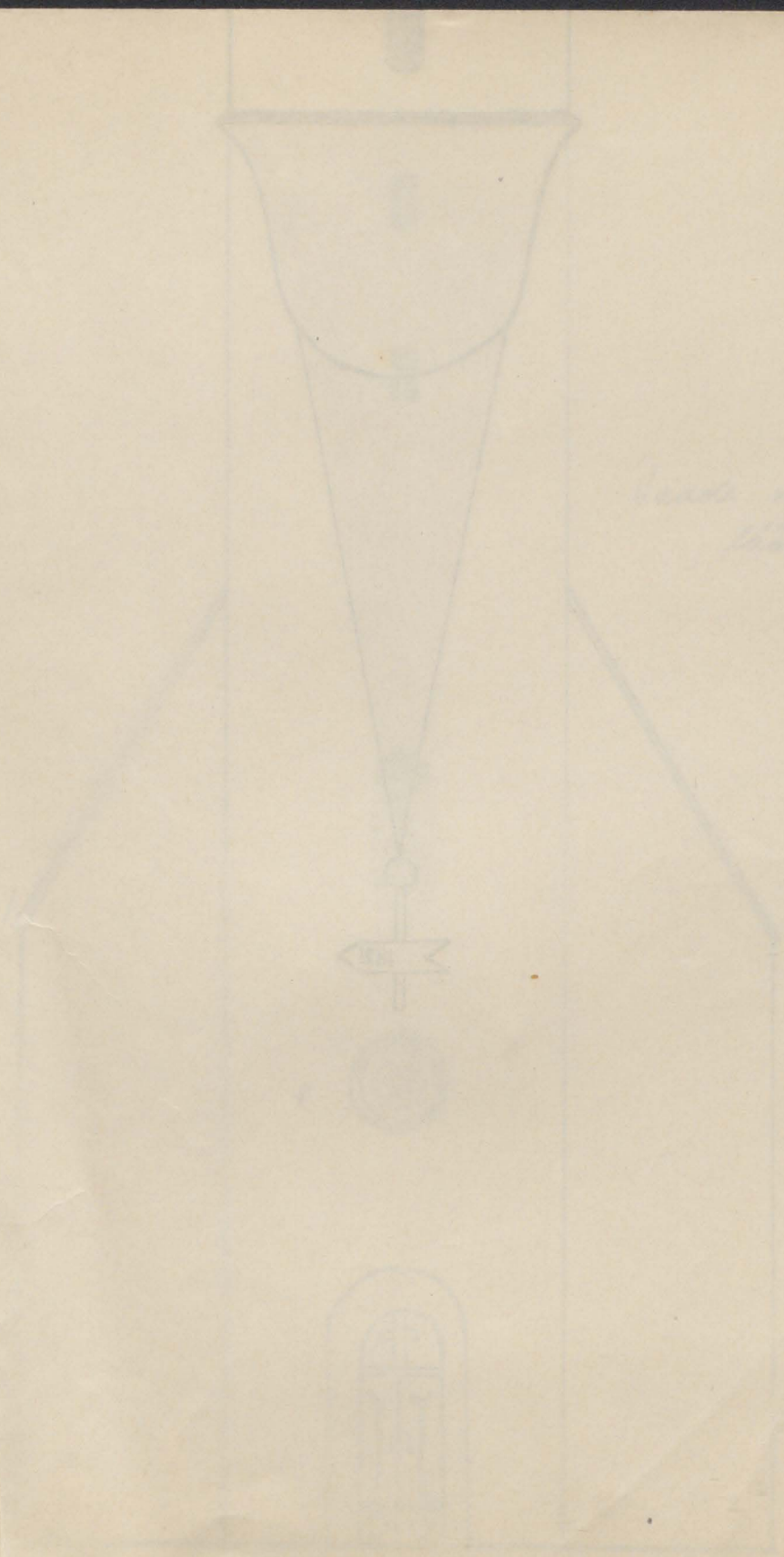

fenestras nr. 23.

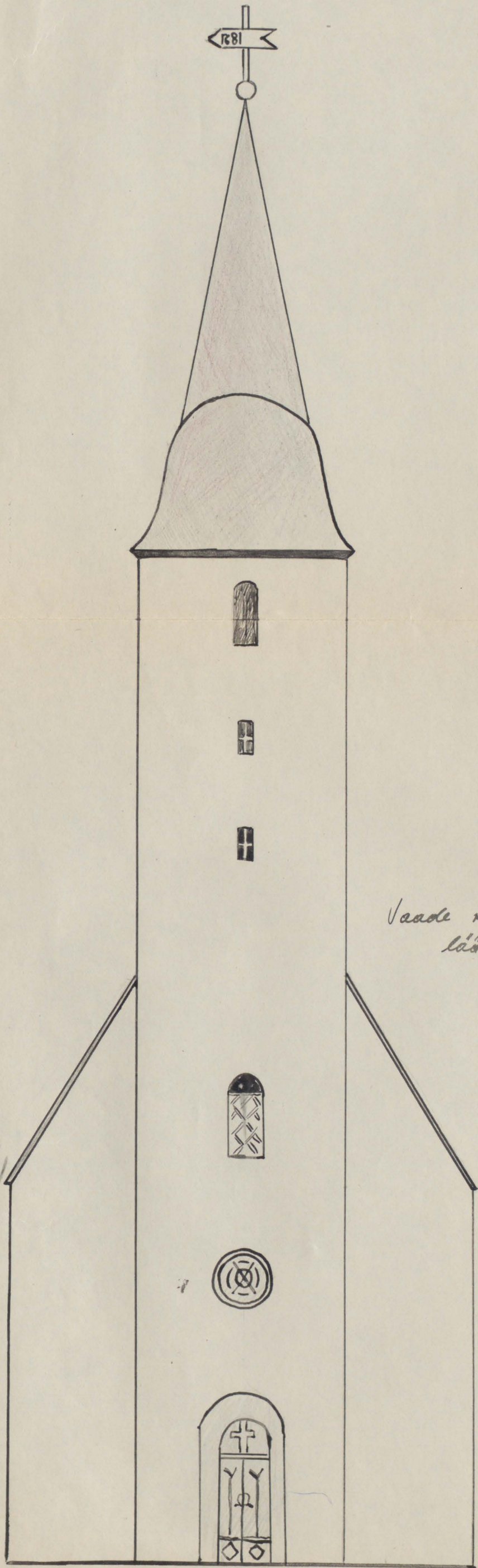
Võhke on meid, kes usuliti tal-
 luse ja kombineeritud töid ja
 peab oma sisetunde veele pä-
 ast, aga ka mispuhul on
 liida koostööd.

Palju suurt tänuks aga
 usuliti kombineeritud töid ja
 Oeldes: "Kui see kord juba
 on nii peatunud, siis täidab
 ka mitu selle ja tein
 seda." Õp. suhtetasse kodade
 lapsendaminele sõnadega: "Tulge
 kume selle ualja ära." Aga
 nagu öeldud, võtavad paljud
 usuliti talitust ilma nagee
 südamel asja ja see on
 kõõmestau ja armas nähe.

Rohalised kombineeritud
 talituste juures? selle üle
 kirjutas cand. Rebane 1937. a.
 kevadel Kõrvaltoarstumi töö, koostöö
 Hõltsuunast.

Faint handwritten text, possibly a name or description, located to the right of the central drawing.

Vaade kirikule
läänest.

Registrueriya
päev aruamat.

20 päeva

69

LRK?

Lüüsi maa koolis on
kõrge sisseastumiskatse
9. juulil, st. siin
keele ja looma- ja
looduse tundidega, mis
hõlmab loomade
hooldamist, söömist.

Koolis ja koolis on
arvestatavalt viit kooli
iga päev, põlv-põlv ja
võib, vast mis koolis
sõnad on veel aga
ja koolis ilu- ja
st. võrreldavad kooli-
tundeid režiimidega.

5. juulil 1954. a.

Kõrge algastu kooli
koolis, õpetaja August

Lüna mürre nädal on
 koeru kirstust umbes
 9. klm. veel, siis ei kavat-
 se ma elada mitte õp-
 juures kogu aja, vaid
 sõidau ipal ohtul, kui
 töötan, koju.

Realisti ei tööta ma
 arvatavasti vist mitte
 iga päev, päev-päeva kõi-
 vall, vaid üks kord
 nädal on mul aja
 ja kordas iluostiku
 alud võimaldavad töö-
 taust registreerimise alal.

5. juulil 1937. a.

Tõna algasin oma tööd,
 kohaliku õpetaja August

Pähna poolt äraolenul,
kus juures mind astar
ja arhiivi materjalid
kätte andis, kohalike
kõrber Harri Kõrvil.

Registreerimise föödalgan
arhiiviga ja täna püüdi
sin vastata 27. kühimusele.

Vanim dokument on 1727.a
viisikolmest protokolli, kuu
almsel aastal, 1726.a. on
pastorad rogu arhiiviga
põlenuid täieliselt, mis ei
ole aruandisi dokumenti
mis oleks enne ulpool
nimetatud aastat kõija-
tatud.

6. juulil 1937.a
Kõ täna kühimusele veel
27. kühimusega, sest arhiiv

on vanha ääri ja vanha
on leida matkajali.

7. joulit 1937. a.

Arhivi vanaldamine.

8. joulit 1937. a.

Arhivi vanaldamine.

9. joulit 1937. a.

Arhivi vanaldamine.

12. joulit 1937. a.

28. kerraksel vastamine ja
allega see arhivi vanal-
damine.

13. joulit 1937. a.

Sama töö mis eilegi oli.

16. joulit 1937. a.

1. kerraksel vastamine

Suuret roosust tub tun-
teliselt aru tegemine,
sest needagi ei saa

mü lähedale, et eluro
 vabalt loetav. kindel
 on küll see, et seal arv
 1821. on, aga mis seal
 veel on seda et oke
 mul võimalik lugeda.

Kõhel vanaal surmavool
 au määratle päris kaunis
 uue pärgi ehitis, aga
 millal, seda pole võr-
 malis süü mitte lüüda.
 Püüan pöörata selles
 osjus vaneema inimeste
 poole, kes juba vanemat
 aga kaare vshelkonnas
 elavad, andmed mis mul
 võimalis saada vanaa
 nohe otseselt lääne.

17. juulil 1937.a.

Vastus kirjumusele I.

20. juulil 1937.a.

Tänu püüan kirjeldada
 altarites olevad piltid,
 et selgumaks ülevaadet
 saada püüan täpsate
 mõtude järel joonista-
 da ja detailid ka värvide
 ära märkida. Et ma ise
 joonistada kartsin et mõista,
 siis olu juba palunud
 hr. Hans Kurkse, et tema
 mind aitaks ja anda
 ta lubas ka teha, nii
 et joonised, misu poolt
 erituled mõtude ja
 rõpunaistele järele, on
 loodetavasti koos hr. H.
 Kurkse amad, kus aga

suomal pole oega, siis
pean kedagi kiist palama.

21. juulil 1937. a.

Jätkan elad tööd.

22. juulil 1937. a.

4, 5 ja 6 künnumete vastamine.

26. juulil 1937. a.

Jätkan töötamist G. Kün-
numega. Haudsiti küljes
elivate sejuude kirjelda-
mine on kehvita ja nerge
töö, keegi aegavõttu. Ouan,
et jõuan täna ka F. Künnume-
ga valmit.

28. juulil 1937. a.

8, 9. ja 10. Künnumega töötamine.

29. juulil 1937. a.

11, 12. ja 13. Künnumele
vastamine.

31. juulil 1937.a

14. põlvkonnale rästamusega.
 olen õigustatud ja lõhe-
 malt kirjeldama Kõnnu-
 -Arusaalas olevat matuse
 paina. Kõheli ussed on
 alati lussustatud. Võtmed
 on ühe venelanna käes,
 kes eesti keelt ei mõista,
 mille hooldamise all on ko-
 ge, keda Toll'idele keeldu-
 nud varandus, nüüd on
 Toll'id rõiva seeritud. Ka-
 heliste on ulamote poost
 kehtud mitu korda sisse-
 murdnud, idepi ajal need
 kähelid ussed ei ole veel
 lussustamata, alla üm-
 kaud lahti kaevatud ja
 surma suust keeldham-

kaide röövitud künoda
 rääpis vana kabeli valit
 hr. Primmann, kes teab ka
 jutustada kabeli ehitam-
 misest. Kabeli alla ehitatud
 kuisaiale ümber, sest est-
 mine suruu on moelud
 Pruna mekuse paina
 23. apr. 1842. a. ja kabel
 on ehitatud 1880. a.

Kabeli seinad on täiesti
 puhtad, keralaud ja
 ka ilma kirkadeta.

15. kühmuse - mis ajast
 ja kus röövitud on kella,
 kaksik saada andmeid
 ümbruskonna elandit või
 vanematelt kirkadest,
 vast kumad mäletavad.

3. augustil 1937. a.

Täna sain valmis 16, 17, ja 18. küsimusega. Surnuadele seuresed sain plaanilt, mis on tehtud 1936. a.

4. augustil 1937. a.

19., 20., ja 21. küsimus. Lühiaitua lõttu on tänaa fõõ surnuade võrdlusei pdeuskõne ja mult rohus-fac.

5. augustil 1937. a.

Küsimustele 22., 23., 24., 25. ja ka 26. jõudsin täna võrdlusei pino fõõ päeva lõttu vastata.

6. augustil 1937. a.

29. 30. ja 31. küsimusele vastused.

7. augustil.

Tänapäev on pöördunud
läbi kooftada aruvalt vii-
mase käärimuse ja täna
loodan aega koo mustalt
valuis saada, kuski ilm on
vihmane ja halb.

Käärimuse kedele peale
ei caud. Peikane aega
Konsistooriumi koo koo-
taundel vastused and-
nud

Miku aruater on and-
med, mis ma olen saanud,
õiged ja kooftunud, sest
olen neid mitmeid koo-
rollinud ja pealigi on
õp. H. Soderberg praeguse
õp. A. Põhja almasja

osa tööd teinud, mis
on minu töös määr-
gitud, peone allusema.

Tüendlan, et stuel.
Meesl. G. Pögelbaum
on Koeru tõe tõe
selles pöevarama, m
lvetitud pöevacles
ja kirimunde üle.

W. Pähk

Koeru koguduse õpetaja.